

विषय सूचि

परिच्छेद १ :	प्रारम्भिक	1
परिच्छेद २ :	उद्देश्य	2
परिच्छेद ३ :	ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवा प्रवाह प्रक्रिया	3
परिच्छेद ४ :	ज्येष्ठ नागरिक मैत्री स्वास्थ्य सेवा न्यूनतम मापदण्ड	10
परिच्छेद: ५ :	अभिलेखीकरण, प्रतिवेदन तथा अनुगमन	13
परिच्छेद: ६ :	विविध	14
अनुसूची- १ :	ज्येष्ठ नागरिक OPD मा रहने रजिष्टरमा उल्लेख गरिनुपर्ने विवरणको ढाँचा	15
अनुसूची- २ :	ज्येष्ठ नागरिक बहिरङ्ग विभागका लागि आवश्यक औजार तथा उपकरणको सूची	16
अनुसूची- ३ :	जनशक्तिले ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य विषयमा पाउनुपर्ने तालिमको विषय	18
अनुसूची- ४ :	WHO-Integrated Care for Older People Screening (ICOPE) स्क्रिनिंग प्रश्नावली	19
अनुसूची- ५ :	ज्येष्ठ नागरिक वार्ड संचालनका लागि आवश्यक सुविधा एवम् सामग्रीहरूको सूची	21
अनुसूची- ६ :	ज्येष्ठ नागरिक वार्ड संचालनका लागि आवश्यक औजार एवम् उपकरणको सूची	23
अनुसूची-७ :	ज्येष्ठ नागरिक वार्ड संचालनका लागि आवश्यक नियमित औषधीहरूको सूची	25
अनुसूची-८ :	ज्येष्ठ नागरिक वार्ड संचालनका लागि आवश्यक आपतकालीन औषधीहरूको सूची	26
अनुसूची-९ :	ज्येष्ठ नागरिक वार्ड मा रहने रजिष्टरमा उल्लेख गरिनुपर्ने विवरणको ढाँचा	28

ज्येष्ठ नागरिक (जेरियाट्रिक) स्वास्थ्य सेवा संचालन मापदण्ड, २०७८

प्रस्तावना: ज्येष्ठ नागरिकको विशेष संरक्षण र सामाजिक सुरक्षा सहित स्वास्थ्य सेवामा सरल, सहज, निःशुल्क पहुँच पुर्याई जेरियाट्रिक स्वास्थ्य सेवा संचालन भएका अस्पतालहरूमा औषधी, जनशक्ति व्यवस्थापन, भौतिक पूर्वाधार, उपकरण तथा औजार लगायतका सामग्री व्यवस्थापन गरी मर्यादित सेवाभाव सहित उपलब्ध सेवालाई ज्येष्ठ नागरिकमैत्री बनाउदै बढ्दो उमेरलाई स्वस्थ, निरोगी र अर्थपूर्ण बनाई संविधानद्वारा प्रत्याभूत हकको कार्यान्वयन गरी स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउन वाञ्छनीय भएकोले,

जनस्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७५ को दफा ६४ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी नेपाल सरकार स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयले यो मापदण्ड जारी गरेको छ

परिच्छेद -१

प्रारम्भिक

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:** (क) यस मापदण्डको नाम "ज्येष्ठ नागरिक (जेरियाट्रिक) स्वास्थ्य सेवा संचालन मापदण्ड, २०७८" रहेको छ ।

(ख) यो मापदण्ड तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. **परिभाषा :** विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस मापदण्डमा:-

- (क) "राष्ट्रिय रणनीति" भन्नाले ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवा राष्ट्रिय रणनीति, २०७८ लाई सम्झनुपर्छ ।
- (ख) "निर्देशिका" भन्नाले ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवा संचालन निर्देशिका, २०७८ सम्झनु पर्छ ।
- (ग) "अस्पताल" भन्नाले निर्देशिका बमोजिम ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवा संचालनमा रहेका अस्पताललाई सम्झनु पर्छ।
- (घ) "विरामी" भन्नाले अस्पतालमा आकस्मिक, बहिरङ्ग र अन्तरङ्ग अन्तर्गत जुनसुकै सेवा लिन आएका ६० वर्षभन्दा माथिका ज्येष्ठ नागरिकलाई सम्झनु पर्छ ।
- (ङ) "मन्त्रालय" भन्नाले स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयलाई सम्झनु पर्छ।

परिच्छेद -२

उद्देश्य

३. उद्देश्य : यस मापदण्डको उद्देश्य देहायबमोजिम रहेका छन्,-

- (क) प्रचलित कानुनले तोकेबमोजिम ज्येष्ठ नागरिकलाई सरल, सहज, निःशुल्क, सहूलियतपूर्ण छुट सुविधा सहित गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउन सहयोग पुर्याउने ,
- (ख) ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवा संचालन भएका अस्पतालहरूमा श्रोतसाधन तथा सहायक सामग्रीको व्यवस्थापन मिलाउने,
- (ग) ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवा संचालनका लागि आवश्यक पर्ने भौतिक पूर्वाधार, शैया, (बेड) सहायक सामग्री, मेशिन, औजार एवम सेवामा ज्येष्ठ नागरिकको पहुँच सहित स्वास्थ्य सेवालाई ज्येष्ठ नागरिक मैत्री बनाउने,
- (घ) ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवा संचालनमा संलग्न चिकित्सक लगायत अन्य सम्बन्धित जनशक्तिको स्वास्थ्य सेवा एवम व्यवहारलाई मर्यादित तथा ज्येष्ठ नागरिकमैत्री बनाउने,
- (ङ) ज्येष्ठ नागरिकहरूको बढ्दो उमेरलाई स्वस्थ, निरोगी र अर्थपूर्ण बनाउने।

परिच्छेद -३

ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवा प्रवाह प्रक्रिया

४. ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवा प्रवाह : ज्येष्ठ नागरिकका लागि स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्दा स्वास्थ्य संस्थाको बहिरंग विभाग दर्ता, ज्येष्ठ नागरिक बहिरंग विभाग सञ्चालन, बहिरंग विभागमा जाँच्ने प्रक्रिया, बहिरंग विभाग संवाद विधि, बहिरंग विभागमा मानव संसाधनको व्यवस्थापन, ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य समीक्षा, ज्येष्ठ नागरिक वार्ड सञ्चालन, ज्येष्ठ नागरिक वार्डमा मानव संसाधनको व्यवस्थापन, ज्येष्ठ नागरिक वार्ड बाहेक अन्य वार्डमा उपचाररत ज्येष्ठ नागरिको स्वास्थ्य सेवा, ज्येष्ठ नागरिक आश्रम/वृद्धाश्रम र ज्येष्ठ नागरिक मिलन केन्द्र वा दिवा-सेवा केन्द्रसंग समन्वयमा देहायबमोजिमका मापदण्ड र प्रक्रियाहरू तोकिएका छन्,-

(१) बहिरंग विभाग दर्ता स्थान (Registration Counter):

- क) ज्येष्ठ नागरिकका लागि छुट्टै दर्ता काउन्टरको व्यवस्था हुनु पर्नेछ,
- ख) दर्ता काउन्टरमा छुट्टै टोकनको व्यवस्था हुनु पर्नेछ,
- ग) स्वास्थ्य विमामा आवद्ध भएका ज्येष्ठ नागरिकलाई अस्पतालमा सेवा लिन आएको समयमा सामाजिक सेवा एकाइमार्फत सेवा सहजीकरण गर्नुपर्नेछ,
- घ) साक्षरताविहिन ज्येष्ठ नागरिकका लागि सहजकर्ताले सहजीकरण गर्नुपर्ने साथै माइकिंगको पनि व्यवस्था हुनु पर्नेछ,
- ङ) सहजकर्ताको सहयोग सहज रूपमा उपलब्ध हुने गरी काउन्टरको व्यवस्था हुनुपर्नेछ,
- च) अपाङ्गता तथा कमजोर शारीरिक अवस्थामा रहेका ज्येष्ठ नागरिकका लागि पर्याप्त संख्यामा सहायक सामग्री (व्हिल्चेयर, स्ट्रेचर आदिको) व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(२) ज्येष्ठ नागरिक बहिरंग विभाग:

- क) बहिरंग विभाग सेवा संचालन अस्पतालको भुइँ तलामा हुनुपर्नेछ,
- ख) पहिलो पटक सेवा लिन आउने हरेक ज्येष्ठ नागरिकलाई सुरुमा जेरियाट्रिक बहिरंग विभागमा परीक्षण गर्नुपर्नेछ,
- ग) बहिरंग विभागमा सेवाग्राही ज्येष्ठ नागरिकको गोपनियता एवं आत्मसम्मानकासाथ परीक्षण हुने व्यवस्था गर्नुपर्नेछ । शारीरिक जाँच गर्ने क्रममा पर्दाहरूको प्रयोग, संवाद गर्दा अरु सेवाग्राहीसंग आवश्यक दूरी कायम गर्ने तथा महिला ज्येष्ठ नागरिकलाई शारीरिक जाँच गर्दा परिवारभित्रको एकजना सदस्य पनि संगै हुनुपर्नेछ,

- घ) बहिरंग कक्ष उपयुक्त प्रकाशयुक्त, हावा पास हुने एवं भेन्टिलेसन भएको हुनुपर्नेछ,
- ङ) बहिरंग कक्षमा भएको रजिस्टर मापदण्डको अनुसूची -१ मा उल्लेख भएको ढाँचामा हरेक सेवाग्राहीको विवरण र रोगको प्रकृति उल्लेख गर्नुपर्नेछ,
- च) सरुवा रोगहरूको संक्रमणबाट बच्न रोकथामका उपयुक्त साधनहरू मास्क, पन्जा तथा स्यानिटाइजर आदिको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ,
- छ) विरामी जाची सकेपछि हात सफा गर्न सफा पानी, Sanitizer, साबुन र हात धुन बेसिनको व्यवस्था हुनुपर्नेछ,
- ज) बहिरंग कक्ष लगायत अस्पतालमा उत्पन्न हुने फोहोर स्वस्थापन गर्न स्वास्थ्य संस्था फोहोर व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७८ अनुसार आवश्यक रंगका बाल्टिनहरूको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ, बहिरंग संचालनका निम्ति आवश्यक उपकरण एवम् औजारहरू मापदण्डको अनुसूची -२ मा उल्लेख भएबमोजिम व्यवस्था गरेको हुनुपर्नेछ ।

(३) ज्येष्ठ नागरिक बहिरंग विभागमा परिक्षण प्रक्रिया:

- क) हरेक ज्येष्ठ नागरिकका लागि छुट्टै बहिरङ्ग पुस्तिका (dedicated OPD folder) को व्यवस्था गर्नुपर्नेछ,
- ख) पहिलो पटक सेवा लिन आउने ज्येष्ठ नागरिकलाई समग्र बुढ्यौली परीक्षण (Comprehensive geriatric assessment-CGA) गर्नुपर्नेछ,
- ग) बहिरङ्ग पुस्तिकाको पहिलो पृष्ठमा समग्र परीक्षणको सारंश उल्लेख गरेको हुनुपर्नेछ,
- घ) ६ महिना पछि विशेषज्ञको राय बमोजिम परीक्षणको पुनरावलोकन गर्नुपर्नेछ,
- ङ) हरेक पटक अस्पताल आउँदा ज्येष्ठ नागरिक सेवाग्राहीलाई साविकमा प्रयोग गरिरहेका सबै प्रकार र विधाका (अलोपेथी, आयुर्वेदिक अन्य) औषधिहरू आफूसङ्गै लिएर आउन सल्लाह दिनुपर्नेछ र स्वास्थ्यकर्मीले पनि हरेक पटक प्रयोग भइरहेका औषधीहरूको प्रयोग र प्रयोग गर्ने विधिका बारेमा प्रत्यक्ष जाँचबुझ गर्नुपर्नेछ,
- च) Geriatric Medicine बाहेक अतिरिक्त विशेषज्ञ सेवा आवश्यक परेको खण्डमा ज्येष्ठ नागरिक OPD मार्फत प्रेषण गरेको हुनुपर्नेछ,
- छ) ज्येष्ठ नागरिक OPD बाट अन्य विशेषज्ञ/विशिष्टीकृत सेवाका निम्ति प्रेषित ज्येष्ठ नागरिकलाई सोहि दिन सेवा दिनुपर्नेछ। सो प्रयोजनका निम्ति अतिरिक्त OPD कार्डको आवश्यकता पर्ने छैन,

ज्येष्ठ नागरिक (जेरियाट्रिक) स्वास्थ्य सेवा संचालन मापदण्ड, २०७८

- ज) अन्य विभागमा प्रेषित भएको खण्डमा सामाजिक सेवा एकाइका सहजकर्ताले आवश्यक सहजीकरण गर्नुपर्नेछ । सामाजिक सेवा एकाइ संचालन नभएको अवस्थामा OPD कर्मचारीहरूले सहजीकरण गर्नुपर्नेछ ,
- झ) ज्येष्ठ नागरिकलाई प्रयोगशाला सेवा (Laboratory and Imaging) आवश्यक परेको खण्डमा सामाजिक सेवा एकाइका सहजकर्ताले सहजीकरण गर्नुपर्नेछ,
- ञ) बहिरंग विभागमा आएका ज्येष्ठ नागरिक सेवाग्राहीलाई सोहि दिन नै परीक्षण रिपोर्ट प्राप्त हुने व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।

(4) ज्येष्ठ नागरिक बहिरंग विभागमा गरिने संवाद विधि:

- क) ज्येष्ठ नागरिक OPD मा कार्यरत स्वास्थ्यकर्मीले सेवाग्राही ज्येष्ठ नागरिकलाई अभिवादन गर्नुपर्नेछ,
- ख) ज्येष्ठ नागरिकलाई सम्बोधन गर्दा आदरार्थी शब्दको प्रयोग गर्नुपर्नेछ,
- ग) पहिलो पटक सेवा लिन आउने हरेक ज्येष्ठ नागरिकलाई चिकित्सकले न्यूनतम २० मिनेट समय दिनुपर्नेछ,
- घ) ज्येष्ठ नागरिक सेवाग्राही फलो-अपमा आउदा न्यूनतम १० मिनेट समय दिनुपर्नेछ,
- ङ) ज्येष्ठ नागरिकलाई सुरुमा “के समस्या लिएर आउनुभयो बुवा/आमा” भनेर सोधिसकेपछी न्यूनतम १ मिनेट समय उहाँहरूको कुरा सुन्नुपर्नेछ । तत्पश्चात थप जानकारीको निमित्त संवादलाई अगाडि बढाउनु पर्नेछ,
- च) ज्येष्ठ नागरिक सेवाग्राहीको दृष्टि र श्रवण क्षमतालाई मध्यनजर गर्दै परामर्श दिनुपर्नेछ। विस्मृतिको समस्या भएका ज्येष्ठ नागरिकको हकमा सबैभन्दा नजिकको परिवारको सदस्यसंग परामर्श गर्नुपर्नेछ,
- छ) ज्येष्ठ नागरिक सेवाग्राहीसंग आउने स्याहारकर्ता व्यक्तिलाई पनि रोगको प्रकृति र पहिचान विधि, गरिने उपचार, फलो-अप आदि बारेमा प्रष्टसंग बुझाउनु पर्नेछ,
- ज) मर्यादित वातावरणमा सेवा उपलब्ध हुने गरी संचार सहज बनाईनु पर्नेछ ।

(5) ज्येष्ठ नागरिक बहिरंग विभागमा मानव संसाधनको व्यवस्थापन:

बहिरंग बिभागको प्रभावकारी संचालनको निम्ति देहायबमोजिमको जनशक्तिको व्यवस्था हुनुपर्नेछ। ती जनशक्तिको क्षमता विकासका लागि मापदण्डको अनुसूची-३ मा उल्लेख गरिएका विषयहरु समावेश भएको तालिम दिइएको हुनुपर्नेछ ।

क) ज्येष्ठ नागरिक रोग विशेषज्ञ - १

ज्येष्ठ नागरिक रोग विशेषज्ञ उपलब्ध हुन नसकेको खण्डमा ज्येष्ठ नागरिक चिकित्सा (Geriatric Medicine) मा तालिमप्राप्त विशेषज्ञ हुनुपर्नेछ। सो पनि उपलब्ध हुन नसकेको खण्डमा MD Internal Medicine वा MDGP विशेषज्ञ चिकित्सक हुनुपर्नेछ ।

ख) ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवामा तालिम प्राप्त मेडिकल अधिकृत - २

ग) ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवामा तालिम प्राप्त नर्सिंग अधिकृत वा जेरियाट्रीक नर्स स्टाफ - २

घ) OPD कर्मचारी - १

(6) ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य जांच समीक्षा (Comprehensive Geriatric Health Assessment- CGA)

बहिरंग विभागमा चिकित्सकले हरेक पटक निम्नलिखित कार्यहरु गर्नुपर्नेछ:-

क) स्वास्थ्य सम्बन्धी अन्तर्वार्ता (History taking)

ख) स्वास्थ्य सम्बन्धी जांच (Physical examination including vitals)

ग) ज्येष्ठ नागरिकको एकीकृत स्याहार (Integrated Care for Older People- ICOPE) सम्बन्धी स्क्रिनिंग परीक्षण:- यस अन्तर्गत पर्ने निम्नलिखित स्क्रिनिंग परीक्षण मापदण्डको अनुसूची -४ मा दिइएको निर्देशनबमोजिम तोकिएको नर्सिंग स्टाफद्वारा गर्नुपर्नेछ।

१. स्मृतिसम्बन्धी परीक्षण (Cognitive capacity screening)

२. उदासीनतासम्बन्धी परीक्षण (Depression screening)

३. हिड्-डुल गर्ने क्षमताको परीक्षण (Locomotive capacity screening)

४. दृष्टिसम्बन्धी परीक्षण (Vision screening)

५. श्रवणसम्बन्धी परीक्षण (Hearing screening)

६. पोषणसम्बन्धी परीक्षण (Nutritional screening)

घ) ज्येष्ठ नागरिक, OPD मा कार्यरत चिकित्सकले प्रमुख स्वास्थ्य समस्याको साथसाथै दफा ४ को उपदफा ६ को खण्ड (ग) मा उल्लिखित ICOPE स्क्रिनिंगका क्रममा समस्या भएको क्षेत्रमा जाच-पडताल र तदनुरूपको रोगको व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ ।

(7) ज्येष्ठ नागरिक वार्ड संचालन:

- क) ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्योपचारका लागि वार्डको प्रभावकारी संचालन गर्न अस्पताल व्यवस्थापनले सोहि अस्पतालमा कार्यरत ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवामा तालिम प्राप्त चिकित्सकलाई संयोजक तोक्नुपर्नेछ ।
- ख) ज्येष्ठ नागरिक वार्डमा शैयाको संख्या सिमित भएमा उमेरको ज्येष्ठताको हिसाबले प्राथमिकतामा राख्नुपर्नेछ।
- ग) ज्येष्ठ नागरिक वार्ड संचालनको निम्ति आवश्यक सुविधा तथा सामग्री मापदण्डको अनुसूची-५ मा उल्लेख गरेबमोजिम व्यवस्था गरेको हुनुपर्नेछ।
- घ) ज्येष्ठ नागरिक वार्ड संचालनमा आवश्यक औजार तथा उपकरण मापदण्डको अनुसूची-६ मा उल्लेख गरेबमोजिम व्यवस्था गरेको हुनुपर्नेछ।
- ङ) ज्येष्ठ नागरिक वार्डमा आवश्यक नियमित औषधीहरु मापदण्डको अनुसूची - ७ मा उल्लेख गरेबमोजिम व्यवस्था गरेको हुनुपर्नेछ।
- च) ज्येष्ठ नागरिक वार्डमा आवश्यक आपतकालीन औषधीहरु मापदण्डको अनुसूची - ८ मा उल्लेख गरेबमोजिम व्यवस्था गरेको हुनुपर्नेछ ।
- छ) यस मापदण्डको दफा ४ मा उल्लिखित विषयहरु समेत समेटिएको ज्येष्ठ नागरिक मैत्री वार्डको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।
- ज) ज्येष्ठ नागरिक वार्डमा भएको रजिस्टरमा मापदण्डको अनुसूची - ९ मा उल्लेख भएको ढाँचामा हरेक सेवाग्राहीको विवरण र रोगको प्रकृति उल्लेख गर्नुपर्नेछ।
- झ) ज्येष्ठ नागरिक वार्डमा २५ बेड भन्दा बढी हुनुहुदैन ।

(8) ज्येष्ठ नागरिक वार्डमा मानव संसाधनको व्यवस्थापन:

ज्येष्ठ नागरिक वार्डको प्रभावकारी संचालनका निम्ति देहायबमोजिम जनशक्तिको व्यवस्था हुनुपर्नेछ। साथै जनशक्तिको क्षमता विकाशका लागि निम्नलिखित विषयहरु समावेश भएको तालिम समेत दिइएको हुनुपर्नेछ:

क) ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवा विषयमा तालिमप्राप्त नर्सिंग स्टाफ: हरेक ५ बिरामी बराबर हरेक सिफ्टमा १ जना,

ख) ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवा विषयमा तालिमप्राप्त मेडिकल अधिकृत: हरेक २० बिरामी बराबर १ जना,

ग) ज्येष्ठ नागरिक विशेषज्ञ: हरेक ४० बिरामी बराबर १ जना ,

ज्येष्ठ नागरिक विशेषज्ञ उपलब्ध हुन नसकेको खण्डमा जेरियाट्रिक चिकित्सा (Geriatric Medicine) मा तालिमप्राप्त विशेषज्ञ हुनुपर्नेछ । सो पनि उपलब्ध हुन नसकेको खण्डमा Internal Medicine वा MDGP विशेषज्ञ चिकित्सक हुनुपर्नेछ ।

घ) वार्ड सहयोगी: हरेक १० बिरामी बराबर हरेक सिफ्टमा १ जना ।

(9) ज्येष्ठ नागरिक वार्ड बाहेक अन्य वार्डमा उपचाररत ज्येष्ठ नागरिकको स्वास्थ्य सेवा :

क) ज्येष्ठ नागरिक वार्डबाहेक अन्य वार्डमा उपचाररत ज्येष्ठ नागरिकलाई समेत ज्येष्ठ नागरिक वार्डमा कार्यरत चिकित्सकले परामर्श सेवा दिनुपर्नेछ ।

ख) ज्येष्ठ नागरिक वार्डमा शैयाको उपलब्धता र आवश्यकता बमोजिम अन्य वार्डमा उपचाररत ज्येष्ठ नागरिकलाई समेत ज्येष्ठ नागरिक वार्डमा सार्न सकिनेछ।

ग) अन्य वार्डमा उपचाररत ज्येष्ठ नागरिकका लागि छुट्टै स्वास्थ्यकर्मीको व्यवस्था नगरी ज्येष्ठ नागरिक बहिरङ्ग र वार्डमा कार्यरत स्वास्थ्यकर्मीले नै आवश्यक सेवा दिनुपर्नेछ ।

(१०) ज्येष्ठ नागरिक आश्रम/वृद्धाश्रम, ज्येष्ठ नागरिक मिलन केन्द्र वा दिवा-सेवा केन्द्रसंग समन्वय:

क) सरकारी एवम् सामुदायिक स्तरबाट संचालित ज्येष्ठ नागरिक आश्रम, स्याहार केन्द्र, आरोग्य आश्रम आदिमा रहेका ज्येष्ठ नागरिकहरूको मासिक रुपमा स्वास्थ्य परीक्षणका लागि स्थानीय तहको समन्वयमा निःशुल्क स्वास्थ्य सिविर संचालनमा सहजीकरण गरिनेछ ।

ख) सहजीकरण/समन्वयबाट प्रेषण गरिएका ज्येष्ठ नागरिक बिरामीलाई प्राथमिकताका साथ स्वास्थ्य संस्थाको ज्येष्ठ नागरिक वार्डमा भर्ना गरी उपचार गर्नुपर्नेछ।

यी सम्पूर्ण कार्यहरूको संयोजन एवम् सहजीकरण अस्पतालमा रहेको सामाजिक सेवा एकाइले गर्नुपर्नेछ ।

परिच्छेद: ४

ज्येष्ठ नागरिक मैत्री स्वास्थ्य सेवा न्यूनतम मापदण्ड

5. ज्येष्ठ नागरिक मैत्री स्वास्थ्य सेवा न्यूनतम मापदण्ड: ज्येष्ठ नागरिक वार्ड एवम् ज्येष्ठ नागरिकको उपचार हुने अन्य वार्डहरूमा देहायबमोजिमको व्यवस्था गरी समग्र सेवालार्ड नै ज्येष्ठ नागरिकमैत्री बनाउनुपर्नेछ:

(१) ज्येष्ठ नागरिक वार्ड रहने कक्ष:-

- क) ज्येष्ठ नागरिक वार्ड रहने कोठा सम्भव भएसम्म भुइँतलामा हुनुपर्नेछ। भुइँतलामा संभव हुन नसकेको खण्डमा वार्ड रहेको तलासम्म पुग्ने र्याम्प वा लिफ्टको व्यवस्था हुनुपर्नेछ।
- ख) कोठामा भेन्टिलेसनको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ।
- ग) झ्यालहरूमा जाली लगाइएको हुनुपर्नेछ।
- घ) भित्तामा ठूलो आकारको घडीका साथै भित्तेपात्रोको व्यवस्था हुनुपर्नेछ।
- ङ) कोठा कोलाहल र ध्वनी प्रदुषण कम हुने ठाउँमा हुनुपर्नेछ।
- च) राम्रोसंग घाम लाग्ने किसिमको कोठाहरू हुनुपर्नेछ ।

(२) शैया:

- क) ज्येष्ठ नागरिकको उपचार हुने शैयाको उचाई घटबढ गर्न मिल्ने किसिमको हुनुपर्नेछ। सो उपलब्ध नभएमा शैयाको उचाई भुइँबाट १८-२० इन्चको हुनुपर्नेछ।
- ख) सयन-घाउ (Bed-sore) को रोकथामका निम्ति हरेक शैयामा हावायुक्त डस्ना (Air-mattress) उपलब्ध हुनुपर्नेछ।
- ग) बिरामीहरू शैयाबाट नखसुन् भन्ने उद्देश्यका निम्ति शैयाको दुवै छेउमा डन्डीहरू (Side-rails) को व्यवस्था हुनुपर्नेछ।
- घ) बिरामीको सामान एवम् औषधी आदि राख्नलाई प्रत्येक शैयामा लकरको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ। सो लकर नगुड्ने र स्थिर किसिमको हुनुपर्नेछ।

(३) टेबल- कुर्सि र वाई परिसरका फर्निचरहरु:

- क) फर्निचरहरु नगुडने किसिमको हुनुपर्नेछ र शैयाको हकमा पांग्रा लक गरिएको हुनुपर्नेछ।
- ख) फर्निचरका कुनाहरु चुच्चो किसिमको नभएर बाटुलो आकारको हुनुपर्नेछ।
- ग) फर्निचरका कुनाहरूमा अस्पतालका अन्य फर्निचरको भन्दा फरक किसिमको र स्पष्ट देखिने किसिमको रंग लगाइएको हुनुपर्नेछ।

(४) वाईको भुङ्ग:

- क) वाईको भुङ्ग नचिप्लिने र पानी नजम्ने किसिमको हुनुपर्नेछ ।
- ख) भुङ्गमा सामानहरु तथा तारहरु यत्रतत्र छरिएको हुनुहुदैन। बिरामी हिड्ने बाटो भौतिक अवरोधरहित हुनुपर्नेछ ।
- ग) भुङ्गमा खुड्किलोको ठाउँमा र्याम्पको व्यवस्था हुनुपर्नेछ।

(५) वाईमा प्रकाशको व्यवस्था:

- क) वाईमा उज्यालो प्रकाशको उचित व्यवस्थापन हुनुपर्नेछ ।
- ख) दिनको समयमा कोठामा पारिलो घाम लाग्ने हुनुपर्नेछ ।
- ग) सामान्य अवस्थामा वाईको प्रकाशको मात्रा १०० LUX हुनुपर्नेछ भने रातिको समयमा बिरामीहरु सुतेको अवस्थामा प्रकाशको मात्रा १ LUX सम्म हुनुपर्नेछ ।
- घ) तेजिलो-चम्किलो प्रकाश ज्येष्ठ नागरिकको आँखामा सोझै नपर्ने गरी बत्तीहरुको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।
- ङ) भित्तामा भएका निर्देशन वा चिन्हहरु प्रष्ट देखिने गरी प्रकाशको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ । शौचालय र स्नान घरमा पर्याप्त मात्रामा प्रकाश दिने बत्तिको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।

(६) शौचालय र स्नानघर:

- क) महिला तथा पुरुषको लागि छुट्टा-छुट्टै कमोड भएको शौचालयको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ।
- ख) कमोडको वरिपरी हातले सहारा लिने डन्डीहरुको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।

- ग) शौचालय तथा स्नान घरमा तातो र चिसो पानी आउने व्यवस्था हुनुपर्नेछ।
- घ) शौचालय तथा स्नान घरको भुइँ नचिप्लिने र पानी नजम्ने किसिमको हुनुपर्नेछ।
- ङ) शौचालय तथा स्नान घरको ढोकाबाट व्हिलचेयर सहज रूपमा छिर्ने हुनुपर्नेछ। साथै छिर्ने ठाउँमा र्याम्पको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(७) सङ्केत र चिन्हहरू:

- क) सङ्केत र चिन्हहरू सरल नेपाली भाषामा लेखिएको हुनुपर्नेछ ।
 - ख) एउटै सङ्केतमा धेरै जानकारी एकसाथ लेखिएको हुनु हुदैन।
 - ग) सङ्केत र चिन्हहरू सेतो पृष्ठभूमिमा गाडा रंगको वा कालो रंगमा लेखिएको हुनु पर्नेछ।
- सङ्केतमा प्रष्ट बुझिने किसिमका चित्रहरू मात्र हुनुपर्नेछ ।

परिच्छेद: ५

अभिलेखीकरण, प्रतिवेदन तथा अनुगमन

६. अभिलेखीकरण: (1) सामाजिक सेवा एकाइमार्फत स्वास्थ्य सेवा लिएका ज्येष्ठ नागरिकहरूको अभिलेख ज्येष्ठ नागरिक (जेरियाट्रिक स्वास्थ्य सेवा संचालन) निर्देशिकामा उल्लेख भएबमोजिमको ढाँचामा राखेको हुनुपर्नेछ ।
- (2) अस्पताल व्यवस्थापनले निर्देशिकामा उल्लेख भएबमोजिमको समयावधिमा स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मंत्रालय, स्वास्थ्य सेवा विभागको नर्सिंग तथा सामाजिक सुरक्षा महाशाखा र सम्बन्धित प्रादेशिक मन्त्रालयमा प्रतिवेदन पठाउनुपर्नेछ ।
- (3) ज्येष्ठ नागरिकहरूले प्राप्त गरेको स्वास्थ्य सेवाको अभिलेख सम्बन्धित अस्पतालहरूले मन्त्रालयले तयार पारेको सूचक सहितको विवरण प्राप्त हुनेगरी विद्युतीय प्रणालीमा भरी एकीकृत स्वास्थ्य सूचना प्रणालीमा आवद्ध हुने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।
7. अनुगमन: (1) अस्पताल व्यवस्थापन वा अस्पतालमा रहेको सामाजिक सेवा एकाइ व्यवस्थापन समितिले यस कार्यक्रमको वार्षिक समीक्षा गर्नुपर्नेछ ।
- (2) मंत्रालयको जनसंख्या व्यवस्थापन महाशाखा, स्वास्थ्य सेवा विभाग अन्तर्गतको नर्सिंग तथा सामाजिक सुरक्षा महाशाखा, प्रदेश स्तरमा स्वास्थ्य तथा जनसंख्या सम्बन्धी मन्त्रालय, प्रादेशिक स्वास्थ्य निर्देशनालय, स्थानीय तह, बाट निर्देशिकामा उल्लेख भएबमोजिम अनुगमन गर्नुपर्नेछ ।

परिच्छेद: ६

विविध

8. बाधा अडकाउ फुकाउने: यस मापदण्ड कार्यान्वयनको क्रममा कुनै बाधा, अवरोध र अस्पष्टता भएमा त्यस्तो बाधा अड्कन फुकाउने प्रयोजनका लागि मन्त्रालयले आवश्यकताअनुसार मापदण्डमा व्याख्या, थपघट वा हेरफेर गर्न सक्नेछ ।
९. मापदण्ड बमोजिम हुने : यस मापदण्डमा लेखिएका कुरा यसै बमोजिम हुने र अन्य कुरा प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

अनुसूची-१

(दफा ४ को उप दफा २ को खण्ड (ड) संग सम्बन्धित)

ज्येष्ठ नागरिक OPD मा रहने रजिष्टरमा उल्लेख गरिनुपर्ने विवरणको ढाँचा

मिति:

सि . नं.	नाम	उमेरलिङ्ग/	सम्पर्क नं.	OPD उपस्थिति प्रथम पटक= फलो- १ =अप	निदान	कूल स्वास्थ्य समस्या संख्या	कूल औषधी संख्या	कैफियत

अनुसूची-२

(दफा ४ को उपदफा २ को खण्ड (झ) संग सम्बन्धित)

ज्येष्ठ नागरिक बहिरङ्ग विभागका लागि आवश्यक औजार तथा उपकरणको सूची

सि.नं.	औजार/उपकरण /	संख्या	कैफियत
1	Stethoscope	4	1 per doctor 1 for nursing staff
2	Sphygnomamometer	2 Adult cuffed	1 for doctor 1 for nursing staff
3	Digital Thermometer	2	
4	Jerk hammer	2	
5	Flash light	2	
6	Disposable wooden tongue depressor	As needed	
7	X-ray view box	1	
8	Otoscope	2	
9	Ophthalmoscope	1	
10	Tuning fork	2	128 Hz-1 512 Hz-1
11	Hand held Jamar dynamometer	2	
12	Hand held audiometer	2	
13	WHO Hand held eye chart	2	
14	Stop-watch	2	
15	Measuring tape	2	
16	Snellen's chart	1	
17	Ishihara color chart	1	
18	Diabetes monofilament	2	
19	Chair without arm rest	2	

ज्येष्ठ नागरिक (जेरियाट्रिक) स्वास्थ्य सेवा संचालन मापदण्ड, २०७८

20	Examination couch	1	With head inclination
21	Footstep	1	
22	Wheelchairs	2	With foldable head and leg support
23	Hand sanitizer		As required
24	Examination gloves		As required
25	Weighing machine	2	
26	Stadiometer	1	
27	Oxygen cylinder	2	Small cylinders with flow meter
28	Pulse oximeters	2	Battery/ cells should be in reserve
29	Stretcher	1	Should have wheel locking system
30	Portable curtain	2	

अनुसूची-३

(दफा ४ को उपदफा ५ र ८ संग सम्बन्धित) ज्येष्ठ नागरिक OPD तथा वार्डमा कार्यरत रहने जनशक्तिले ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य विषयमा पाउनुपर्ने तालिमको विषय

स्वास्थ्यकर्मी	विषय
मेडिकल अधिकृत	<ol style="list-style-type: none">1. Multidimensional challenges of population ageing: Globally and nationally2. Policy level as well as legal arrangements for senior citizens of Nepal3. Age related changes and their implications and interventions4. Effective communication strategies5. Disease prevention and health promotion in older people6. W.H.O ICOPE screening and care pathways7. Drug prescription in older people8. Common NCDs and their management with respect to ageing9. Infections in old age and their management10. Mental health issues of ageing population including dementias11. Geriatric syndromes and their management12. Elder abuse and its health implications13. Care of hospitalized older people14. Care of older people requiring long term care

नर्सिंग स्टाफ	<ol style="list-style-type: none"> 1. Multidimensional challenges of population ageing: Globally and nationally 2. Policy level as well as legal arrangements for senior citizens of Nepal 3. Age related changes and their implications and interventions 4. Effective communication strategies 5. W.H.O ICOPE screening and care pathways 6. Elder abuse and its health implications 7. Care of hospitalized older people 8. Care of older people requiring long term care
------------------	--

अनुसूची-४

(दफा ४ को उपदफा ६ को खण्ड (ग) संग सम्बन्धित)

WHO-Integrated Care for Older People Screening (ICOPE)

स्क्रिनिंग प्रश्नावली

Priority conditions associated with declines in intrinsic capacity	Tests	Assess fully any domain with a checked box	
Cognitive decline	1. Ask to remember 3 unrelated words: sun, banana, river	☐	Wrong to either questions or does not know
	2. Ask for orientation in time and space: What is the full date today? Where are you now (home, hospital etc)?	☐	Can not recall all
	3. Could the person recall all the 3 words?		

			three words
Limited mobility	Chair rise test: Ask the person to rise from chair 5 times without using arms. Did the person complete five chair rises within 14 seconds?	☐	No
Malnutrition	1. Weight loss: Have you unintentionally lost more than 3 kg over the last 3 months?	☐	Yes
	2. Appetite loss: Have you experienced loss of appetite?	☐	Yes
Visual impairment	Do you have any problem with your eyes: difficulties in seeing far, reading, eye diseases or currently under medical treatment (e.g diabetes mellitus, hypertension)?	☐	Yes
Hearing loss	Hears whispers (whisper test) or Screening audiometry result is 35 dB or less or Passes automated app-based digits-in-noise test	☐	Fail
Depressive symptoms	Over the past 2 weeks, have you been bothered by:	☐	Yes
	1. Feeling down, depressed or hopeless? 2. Little interest or pleasure in doing things?	☐	Yes

अनुसूची- ५

(दफा ४ को उपदफा ७ को खण्ड (ग) संग सम्बन्धित)

ज्येष्ठ नागरिक वाई संचालनका लागि आवश्यक सुविधा एवम् सामग्रीहरूको सूची

(हरेक १० शैया बराबर)

सि.नं.	सुविधा एवम् सामग्रीहरू	संख्या	कैफियत
1	Separate space for nursing station	1	
2	Separate changing room for male and female staffs	2	
3	Store room	1	
4	Furniture in nursing station		At least a set of 1 table and 2 chairs with shelves for storage of charts and inpatient forms and formats

ज्येष्ठ नागरिक (जेरियाट्रिक) स्वास्थ्य सेवा संचालन मापदण्ड, २०७८

5	Telephone facility	1	With intercom facility
6	Wi-Fi facility for patients and staffs		
7	ECG machine	1	
8	Defibrillator	1	Should be in immediate accessible area
9	Toilets	1 for every 6 female beds 1 for every 8 male patients	With wash basins and sinks
10	Bathroom	1 for every 10 patients	With warm water facility
11	Safe drinking water		Uninterrupted 24 hour
12	Warm water dispenser	2	
13	Air conditioning	2	
14	Electric heaters	4	Use of gas/coal heaters is discouraged

अनुसूची-६

(दफा ४ को उपदफा ७ को खण्ड (घ) संग सम्बन्धित)

ज्येष्ठ नागरिक वार्ड संचालनका लागि आवश्यक औजार एवम् उपकरणको सूची

(हरेक १० शैया बराबर)

सि.नं.	औजार उपकरण /	संख्या	कैफियत
1.	Working table for nursing station	1-2	
2.	Chairs for nursing station	2	
3.	Cupboard	2	
4.	Shelves	2	
5.	Bedside table with locker	1 per bed	
6.	Bedside cardiac table	1 per bed	
7.	Bedside chair	1 per bed	
8.	Patient bed	As sanctioned	Geriatric friendly beds
9.	IV stand	1 per bed	
10.	Medicine trolley	1	

ज्येष्ठ नागरिक (जेरियाट्रिक) स्वास्थ्य सेवा संचालन मापदण्ड, २०७८

11.	Emergency cart	1	
12.	Medicine trolley	1	
13.	Dressing trolley	1	
14.	Wall clock	2	
15.	Electric suction machine	2	
16.	Refrigerator	1	
17.	Sphygmomanometer	3	2 adult size
18.	Stethoscope	3	
19.	Digital Thermometer	3-5	
20.	Pulse oxymeters	3	
21.	Nebulizer	4	2- Normal 2- Ultrasonic
22.	Dressing set	4	
23.	Steel dressing drum with sterile cotton and gauze pads	1	
24.	Cheatele forceps with holder	1	
25.	Catheter set	5	
26.	Mattress with bedcover, pillow with pillow cover, blanket with cover	2-3sets per bed	
27.	Air mattress	1 per bed	
28.	Catheter set	2	
29.	Torch with extra batteries and bulb	2	
30.	Documentation purpose: a. Inpatient register b. Inventory record c. Cardex files Patient files	As per need As per need As per patient As per patient	
31.	Waste bins color coded	1 set	Based on HCWM 2014 (MoHP)
32.	Wheelchairs	2	With foldable head and leg support

ज्येष्ठ नागरिक (जेरियाट्रिक) स्वास्थ्य सेवा संचालन मापदण्ड, २०७८

33.	Stretcher	1	With wheel-locking system
34.	Weighing machine	2	
35.	Stadiometer	1	
36.	Restrain set including belts	2	
37.	Needle cutter	1	

अनुसूची-७

(दफा ४ को उपदफा ७ को खण्ड (ड) संग सम्बन्धित)

ज्येष्ठ नागरिक वाई संचालनका लागि आवश्यक नियमित औषधीहरूको सूची

(हरेक १० शैया बराबर)

सि.नं.	औषधी	संख्या	कैफियत
1.	Normal Saline Injection	10	
2.	Dextrose 5% Injection	10	
3.	Ringers' Lactate Injection	10	
4.	Dextrose 5% Normal Saline Injection	10	
5.	Distilled Water	2	Each of 500 ml
6.	IV Infusion Set	10	
7.	Blood Transfusion/Phlebotomy Set	2	
8.	IV Canula (16,18,20,22 Gz)	As per need	
9.	Gloves (Utility)	As per need	

10.	Mask, Cap, Gowns	As per need	
11.	Disposable syringes 1 ml, 3 ml, 5 ml, 10 ml, 30 ml, 50 ml	As per need	
12.	Salbutamol solution	5	
13.	Ipratropium solution	5	

अनुसूची-८

(दफा ४ को उपदफा ७ को खण्ड (च) संग सम्बन्धित)

ज्येष्ठ नागरिक वार्ड संचालनका लागि आवश्यक आपतकालीन औषधीहरूको सूची

(हरेक १० शैया बराबर)

सि.नं.	आपतकालीन औषधी	संख्या	कैफियत
1	Atropine injection	5	1 mg/ml
2	Adrenaline injection (1:1000)	10	1 mg/ml
3	Xylocaine gel	2	-
4	Diclofenac injection	5	75 mg/2ml
5	Paracetamol injection	5	1000 mg/vial
6	Hyoscine butylbromide injection	5	10 mg/ml
7	Pethidine injection	5	50 mg/ml
8	Morphine injection	2	5mg/ml
9	Diazepam injection	2	10mg/2ml

ज्येष्ठ नागरिक (जेरियाट्रिक) स्वास्थ्य सेवा संचालन मापदण्ड, २०७८

10	Midazolam injection	2	1mg/ml
11	Ondansetron injection	10	2mg/ml
12	Hydrocortisone injection	5	100 mg/vial
13	Pantoprazole injection	10	40 mg/vial
14	Frusemide/Torseamide injection	10	10 mg/ampule
15	Dopamine injection	2	200 mg/5 ml
16	Noradrenaline injection	5	2mg/ml
17	50 ml 50% dextrose injection	10	-
18	Digoxin injection	2	0.5mg/2 ml
19	Labetalol injection	5	20 mg/4 ml
20	Magnesium sulphate injection	2	50%
21	Glyceryl-trinitrate injection	2	50mg/50 ml
22	Sodium bicarbonate injection	2	8.4% (1mEq/ml)
23	Amiodarone injection	2	150 mg/3ml
24	Phenytoin injection	2	50 mg/ml
25	Levetiracetam injection	2	100 mg/ml
26	3% Sodium chloride injection	5	-
27	10 ml 10% Calcium gluconate injection	5	-
28	IV infusion set	2	-
29	IV canula (16,18, 20, 22, 24 Gz)	2 each	-
30	Disposable syringes (1, 3, 5, 10, 20, 50 ml)	5 each	-

अनुसूची-९

(दफा ४ को उपदफा ७ को खण्ड (च र ज) संग सम्बन्धित)

ज्येष्ठ नागरिक वाई मा रहने रजिष्टरमा उल्लेख गरिनुपर्ने विवरणको ढाचा

सि.नं.	नाम	उमेरलिङ्ग/	सम्पर्क नं.	भर्ना मिति	डिस्चार्ज मिति	फलो अप- मिति	निदान	कैफियत

